

Odtržení Sudet

Bc. Tomáš Čejka

10. dubna 2012

Abstrakt

Tato práce obsahuje rešerši překladu knihy „Viděl jsem ukřižování“, kterou napsal Sydney Morrell roku 1938. Kniha shrnuje události, které vedly k odtržení Sudet, a atmosféru v Československu v předválečném období až do konce roku 1938.

1 Úvod

V tomto textu se pokusím shrnout obsah knihy „Viděl jsem ukřižování“ s podtitulem „události v Československu v roce 1938 očima anglického novináře“. Tuto knihu jsem přečetl a použil ji jako hlavní zdroj zde uvedených faktů a myšlenek. Autorem je anglický novinář Sydney Morrell, který žil v letech 1912 až 1985. Od roku 1930 pracoval jako novinář a publicista pro deník Manchester Daily Herald. Po krátké době se stává zahraničním dopisovatelem London Daily Express a své články publikuje ve Vídni, Praze, Budapešti a na Blízkém východě.

Sydney Morrell se snažil navštěvovat oblasti a účastnit se událostí, o kterých psal, tedy psal přímo „z terénu“. Asi proto je jeho text velmi autentický a dobře se čte. V knize popisuje spoustu osobních zážitků.

2 O předmluvě

Četl jsem vydání knihy, které obsahuje předmluvu psanou politikem a předsedou vlády z období 1990–1992 Petrem Pithartem. Tato předmluva je výstižně nazvaná „Měli jsme právo bojovat“. Jejím obsahem je vykreslení citění lidí, kterým byla upřena možnost bojovat za svou svobodu, za svou vlast. V období První republiky panovalo všeobecné nadšení z nově vytvořeného nezávislého státu a lidé smýšleli mnohem více vlastenecky, než tomu je v dnešní době.

Pan Pithart tvrdí, že český národ nesl mnohem hůře fakt, že se musel bez boje vzdát a nechat obsadit své nedávno nabyté území, než by nesl hypotetickou porážku, kterou by při obraně své vlasti mohl utržit (a pravděpodobně by utržil). Tuto myšlenku vyjadřuje například věta: „Není to rána v těle, je to rána v duši“.

K tomu bohužel patří i nepříjemný pocit zrady, která z pohledu Čechoslováků přišla od mocností, které nepřišly na pomoc. Ať je již minulost jakákoliv, souhlasím se slovy autora, že „Minulost, i ta tragická konce třicátých let, by nás neměla zatvrzovat“, ale měli bychom se z ní poučit!

Na druhou stranu jak se pokusím rozvést v závěru, myslím, že československá vláda v dané situaci již neměla příliš na výběr.

3 Jak k tomu došlo

3.1 Nálada v Československu

V první kapitole autor vypráví o své návštěvě Československa a rozhovorech s lidmi z různých táborů, tedy s československými pohraničníky, autorovými přáteli ve Vídni a s lidmi z Anglie. Jedná se o dobu, kdy Konrád Henlein ještě zdaleka nebyl tak viditelná postava. Sydney Morrell přijel do Československa podle zmínek v knize nejpozději čtyři měsíce před příjezdem mise lorda Runcimana, tedy v dubnu 1938. Autor konkrétně říká: „Byli jsme v Československu jen celé čtyři měsíce před tím, než sem přijela Runcimanova mise. Projedli jsme celou zemi křížem krážem a mluvili jsme se všemi možnými lidmi.“

Čechoslováci byli připraveni bránit svou vlast „zuby nehty“, navíc jsou si jisti pomocí dvou velkých spojenců Francie a Anglie. Postoje v zahraničí se velmi lišily. Ve Vídni už se tušilo, že Československo spadne Německé říši do chřtánu podobně rychle, jako tomu bylo u Rakouska. Anglie se zabývala spíše svými vlastními starostmi a bohužel Československo nepatřilo do její sféry zájmu. Ba naopak v Anglii panoval názor, že „chtějí-li se připojit k Německu, nikdo jim to nemůže mít za zlé“, řeč je samozřejmě o německé menšině.

3.2 Konrád Henlein

Nálada v Československu se začala zhoršovat spolu se vzrůstající nespokojeností německé menšiny, koncentrované převážně v pohraničních oblastech – Sudetech. Němečtí spoluobčané se sdružovali pod významnou osobností Konráda Henleina, tělocvikářem a později prvním předsedou Sudetoněmecké strany, který v Československu vynikal plamennými a hlasitými projevy ke svým příznivcům po vzoru Adolfa Hitlera. Podle Sydney Morrella měl Henlein své proslovy doslovně napsané a celé je pro publikum četl. Tento fakt na řečníka nevrhá příliš dobré světlo: „On neřečnil – on jen svou řeč četl“. Špatná kvalita řečníka však nemohla ubrat na závažnosti jeho slov, neboť zhruba devadesát procent německé menšiny, kterou zastupoval, s ním souhlasilo. Německá menšina se totiž až příliš vzhledla v Hitlerových slovech, která slyšela z Henleinových úst.

V jedné z kapitol knihy autor stručně pojednává o Henleinově životě (původu) a rodině. Jak už to v té době bývalo, Henlein, ač se prohlašoval za Němce, čistě německého původu rozhodně nebyl! V knize najdeme docela vtipnou poznámku o tom, že jestli byl Henlein německého původu, tak je záhadou, jak vypadá původ neněmecký. Henlein měl matku Češku, dědeček byl také Čech a babička Slovenka.

Henlein za působení v SdP¹ pronášel projevy pro své stranické kolegy. Sydney Morrell líčí svou účast na některých takových projevech (dokonce uvádí jednu vtipnou historku o tom, jak se mu podařilo účastnit se nepozván tedy neoprávněně). Asi nejvýznamnější Henleinův projev se konal v Karlových Varech, kde prezentoval požadavky sudetských Němců.

Kromě henleinovců, hlásících se k nacismu, v Sudetech žila i skupina sudetoněmeckých socialistů vedená Wenzelem Jakschem. Tato skupina však byla svým počtem oproti SdP nevýznamná. Její přívrženci měli často problém i sehnat práci, neboť tuto oblast zcela ovládala SdP. Čím větší moc henleinovci získávali, tím horší postavení měli v Sudetech socialisté i Češi.

¹Sudeten deutsche Partei

3.3 Informovanost

V roce 1938 začínala být Německá říše nebezpečnou, občas se objevily zprávy o pohybu německých vojsk. Odpovědí Československa na tyto zprávy (které bezpochyby nebyly úplně vymyšlené) byla mobilizace tří set tisíc mužů 21. května. Kamil Krofta, ministr zahraničních věcí 1936-1938, tento krok na tiskové konferenci hájil slovy: „Pánové, Československo zmobilizovalo své rezervy proto, aby čelilo německému útoku a aby upevnilo státní autoritu v německých krajích“. Německo jako všechny zprávy, které se mu nehodily, popíralo a překrucovalo. V tom byla podle mě jeho hlavní síla – oklamat Evropu a udržet ji na své straně co nejdéle to šlo. Konkrétně zprávy o pohybu vojsk Německo vysvětlovalo stylem: „není pravda, že by oddíl A se někam přesouval, ten je stále na místě“, neuvědli však, že ve skutečnosti se přemístil oddíl B...

V souvislosti s propagandou a informovaností chybovala Československá republika velmi dlouho. Lidé věřili a spoléhali na to, že pravda má stále stejnou účinnost, ať je řečena kdykoliv. Bohužel si vůbec neuvědomovali, že Evropa věřila spíše německé verzi zpráv, kterou dostali mnohem dříve než tu pravdivou. Němci tak soustavně přesvědčovali svět o tak zvaném českém teroru a prezentovali sudetské Němce jako diskriminovanou menšinu, které se škodí, kde to jen jde.

Čechoslováci se však starali hlavně o své vnitrostátní záležitosti a spoléhali na spojenecké smlouvy, které měli. Věřili, že se dokáží ubránit – kromě smluv měli přeci i své pečlivě budované opevnění v pohraničí a lidem nechyběla odvaha ani odhodlání. Čechoslováci se organizovali v tělocvičných jednotách Sokol a pořádali Sokolské slavnosti. Při pohledu na tyto zástupy se nabízela myšlenka, že „Němci nemohou nikdy zvítězit nad takovýmhle národem. Jedině na základě demokracie mohou oba ty národy žít v míru – ovšem jen po obou stranách hranic.“

3.4 Runciman

Lord Runciman přijel do Prahy jako vyšetřovatel a prostředník, který měl vyřešit stupňující se spory mezi Čechoslováky a sudetskými Němci. Sudetští Němci se snažili předvést v co nejlepším světle, aby vina a příčina konfliktů nepadla na ně. Runciman se podle vyprávění autora dostatečně nesnažil pochopit situaci. Celou svou dobu pobytu v Československu trávil v Praze a občas přijal pozvání některých sudetských Němců na některé venkovské sídlo. Tato kapitola ve mně vzbudila dojem, že Runciman nebyl příliš nestranným pozorovatelem a že byl možná úmyslně nastrčen do Československa na tlak Německa.

Ať už by do Československa přijel kdokoli, pravděpodobně by stejně nebyl schopen v krátké době vyřešit problém, který měl dalekosáhlé historické kořeny. Neshody mezi Čechy a Němci na území pozdějšího Československa se objevovaly již dávno před vznikem První republiky. Jako příklad uvádí autor Sydney Morrell schvalování rozpočtu Rakouska-Uherska, kdy Němcům se nelíbil slib císaře zřídit univerzitu v Litoměřicích, tak hlasovali proti rozpočtu.

Runcimanovým pobytem v Československu byla Benešova vláda v oblastech zahraničních vztahů značně oslabena. Dokonce by se dalo říct, že bylo Československo přímo podřízeno Chamberlainovi. Bohužel už bylo pozdě na jakékoli záchrany ze strany českých vyslanců. Anglie dala na rady Runcimana a Francie dala ze zcela pochopitelných důvodů přednost Anglii před smlouvou s malým

Československem.

Benešovi tedy zbývala poslední naděje, která spočívala ve spojení se sovětským Ruskem a Malá dohoda². Beneš si Moskvou nebyl příliš jist, a tak poslední, co mohl za Runcimanova pobytu udělat, byla konference Malé dohody na Bledu.

3.5 Vyjednávání s Němci

Během pobytu v Československu lord Runcimana vyjednával s Henleinem. Dokonce se měli osobně tajně sejít na Červeném Hrádku u Chomutova. Novináři (včetně Sydney Morrella) se o tom dozvěděli a na hrádek přijeli také. Dovníť však vpuštění nebyli.

Československo se snažilo nabídnout sudetským Němcům drobné ústupky. Ti však odmítají s tím, že tyto ústupky nestačí (jednalo se například o přízpusobenou samosprávu).

Když je nakonec Československo donuceno přistoupit na karlovarské požadavky henleinovců, Hitlerovi již přestal takovýto vývoj událostí vyhovovat. Znamenalo by to pro něj vytvoření nacistického území pod vlastní samosprávou zatímco Hitler toto území chtěl k říši připojit. Proto přišel s dalším požadavkem a to zrušení smlouvy s Ruskem. To ale Československo samozřejmě zamítá.

Přestože probíhalo vyjednávání a henleinovci se navenek prohlašovali za oběti, pašovali z Německa zbraně. Československá policie se o tom dozvěděla a organizovala zátahy na pašeráky. Dokonce některé pašeráky dopadla. Henleinovci, kteří cítili Hitlerovu ochranu, začínali být troufalí a objevují se demonstrace proti všude omílanému „českému teroru“. Českoslovenští policisté a četníci dostali rozkaz nepoužívat střelné zbraně, aby nezavdali zbytku Evropy záminku. Vedle toho Henleinovci „stříleli vesele“ a po incidentech, ke kterým došlo, vždy pečlivě všechno popřeli a překroutili. Podobně tomu zřejmě bylo i s napadením politika SdP, který se ocitl na demonstraci. Viníkem byl policista číslo 367 na koni.

Nepokoje rostly a po vzpouře na Chebsku Češi reagovali vyhlášením stanného práva a přesunutím československé armády do pohraničí. Tato akce nastolila na chvíli klid, ale hrozba rozhodně nebyla zažehnána.

V knize následuje vyprávění o krutých událostech v obci Habersbirk. Henleinovci přepadli poštovní stanici a následně četnickou stanici. Zajali dvě ženy, které pak vláčeli po ulici. Několik četníků bylo při útoku, který je zastihl nepřipravené u jídla, zabito. Německá verze příběhu se zabývala hlavně zraněnými Němci.

3.6 „Chceme se vrátit domů“

Do Německa uprchlý Henlein ve svém dvouminutovém proslovu říká, že sudetští Němci chtějí „zpátky domů do Německa“. Zatímco Československo řeší zatýkač na Henleina za vlastizrada, Chamberlain odlétá do Německa, kde se má tajně sejít v Berchtesgadenu s Hitlerem. Tato schůzka však vyjde na veřejnost ještě předtím, než Chamberlain na místo dorazí.

²vojensko-politické spojení v letech 1921-1939 složené z Československa, Jugoslávie a Rumunska, výrazně podporované Francií

Schyluje se k válce, armády jsou již připraveny na obou stranách československých hranic. Henlein organizuje svůj ozbrojený a vycvičený dobrovolnický sbor čítající čtyřicet tisíc mužů.

Po dalších jednáních v Godesbergu přichází ona známá Mnichovská dohoda. Československo na jednání nebylo vůbec přizváno a výsledek dohody mu byl předložen k přijetí. Po náročném jednání československé vlády byla nakonec Mnichovská dohoda přijata. Jedním z důvodů byl strach, že by se Anglie a Francie v opačném případě postavily na stranu Německa. Kromě Anglie a Francie měla stále ještě Československá republika spojence v Rusku. Kdyby se však Československo pustilo do války a čekalo na pomoc Ruska, trvalo by velmi dlouho, než by se ruská vojska stihla přesunout.

Další věcí bylo všeobecné vnímání bolševismu v Evropě. Válka by se proměnila ve válku Evropy proti bolševismu a Československo by stálo úplně samo.

Mnichovská dohoda obnášela úplné odstoupení pohraničních oblastí v rozsahu, který měla stanovit nezávislá jmenovaná rada. Československo přišlo o necelých 18 tisíc kilometrů čtverečních³.

4 Závěr

Kniha je velmi poutavě napsaná hlavně z důvodů, které jsem již uvedl v úvodu textu. Historiky, které autor v knize uvádí, čtenáři ukazují dobovou atmosféru. Navíc se autor snaží o vykreslení faktů nestranným pohledem, což se mu daří, vzhledem k tomu, že je jiné národnosti než oba dva hlavní aktéři – Češi a Němci.

Po přečtení knihy jsem se vrátil k otázce a myšlence, kterou rozebírá pan Pithart v předmluvě. Mělo se skutečně Československo vojensky bránit? Je pravda, že pracovalo na stavbě opevnění. Také je pravda, že nechybělo přesvědčení a odhodlání lidu. Ruská pomoc by možná přišla, protože Rusko Čechy nabádalo, aby se do války pustili, ale přišla by pravděpodobně ve chvíli, kdy už by z Čechů moc nezbylo. Tato válka by asi byla rozhodnuta mnohem dříve, než by Rusové dorazili. Navíc byl i problém kudy by se vojska přepravovala.

Kromě Německa hrozilo i vyhlášení války od Polska, které se domáhalo Těšínska, a od Maďarska, které sice na základě dohody s Československem mohlo zbrojit, aby pomohlo proti Německu, ale když to bylo aktuální, neváhalo by použít svých vojsk aby si utrhlo území, která ztratilo po rozpadu Rakouska Uherska. Celkově řečeno, Československo by reálně muselo bojovat na třech frontách – tedy proti Německu, Polsku a Maďarsku.

Dále musíme zmínit, že Anglie s Francií by se v takovém případě nejspíš postavily na stranu Německa, protože se za každou cenu snažili Hitlerovi ustupovat pro zachování míru. Kdyby se Československo mnichovskému ústupku postavilo, logicky by s tím Anglie s Francií nesouhlasily a tudíž pokud by nezůstaly nestranní, určitě by Československo nezachraňovaly.

Anglie se snažila po celou historii v Evropě zachovat tak zvaný stav rovnováhy, což znamenalo, že žádná země nemohla být v Evropě silnější než spojené ostatní. Na základě tohoto pravidla by nemělo Československo žádnou šanci ubránit se zbytku Evropy.

Podle mého názoru československá vláda neměla žádnou jinou logickou racionální možnost než mnichovskou dohodu bez odporu přijmout. Na druhou

³přesněji 17250 km²

stranu si myslím, že by proti vývoji mohl pomoci včasný boj proti německé propagandě. Nevyřčeným poselstvím této knihy je pro mě nutnost pravdivé a včasné informovanosti. Dnešní doba je o to složitější, o co větší vliv a rozsah dnešní média mají. I dnes se objevují v médiích překroucené zkreslené zprávy, na které bychom si měli dát pozor a neměli bychom všem zprávám slepě věřit.

Reference

- [1] Kamil Krofta - Wikipedie. 2012. Dostupné z WWW:
<http://cs.wikipedia.org/wiki/Kamil_Krofta>
- [2] Konrad Henlein - Wikipedie. 2012. Dostupné z WWW:
<http://cs.wikipedia.org/wiki/Konrad_Henlein>
- [3] Malá dohoda - Wikipedie. 2012. Dostupné z WWW:
<http://cs.wikipedia.org/wiki/Mal%C3%A1_dohoda>
- [4] Petr Pithart - Wikipedie. 2012. Dostupné z WWW:
<http://cs.wikipedia.org/wiki/Petr_Pithart>
- [5] První republika - Wikipedie. 2012. Dostupné z WWW:
<http://cs.wikipedia.org/wiki/Prvn%C3%AD_republika>
- [6] Sydney Morrell - životopis | Databáze knih. 2012. Dostupné z WWW:
<<http://www.databazeknih.cz/autori/sydney-morrell-30794>>
- [7] Morrell, S.; Fleischer, A.; Pithart, P.: *Viděl jsem ukřižování: události v Československu v roce 1938 očima anglického novináře*. Jota-Military, Jota, s.r.o., 2002, ISBN 9788072171828. Dostupné z WWW:
<<http://books.google.cz/books?id=5uVkaQAACAAJ>>